

Dogma in herezija

Dogma je za Resnico razglašena resnica. Dogmatik je zastopnik, zagovornik in razlagalec takšne resnice, se pravi resnice z veliko začetnico. Resnice, ki ne dopuščajo nikakršnega nadaljnega raziskovanja, kaj šele dvoma. Odprt na resnico kot dogmo, bo dogmatik zato zatrjeval: Gre mi za Resnico, samo za Resnico in za nič drugega kot za Resnico. Ob tem pa seveda ne meni, da bi bilo treba resnico, na katero se sklicuje, šele poiskati oziroma jo odkriti, marveč jo predpostavlja, namreč prav kot Resnico.

Najdalj po tej poti je šel Jezus iz Nazareta, ki se je, razumevajoč samega sebe kot Kristusa, po evangelijskem izročilu predstavil kot resnica sama. Imel se je torej za Resnico, obenem pa je tudi od svojih naslednikov terjal, da verjamejo vanj kot Resnico, kot resnico vseh resnic. Imeti se za Resnico pomeni imeti se za nezmotljivega. In tako se je navsezadnje za nezmotljivega proglasil tudi papež, ki je za katolike Kristusov namestnik na Zemlji. Papeževa nezmotljivost ima danes dogmatično veljavo.

Dogma o papeževi nezmotljivosti je dogma o dogmi. Je dogma, ki se do same sebe že vnaprej obnaša kot do dogme. Nekateri katoliški teologi se tej dogmi upirajo. To njihovo upiranje zato pomeni odklon od dogme, se pravi heretično početje. Iz tega primera je razvidno, da herezija vselej izhaja iz razmerja do dogme. Kot herezija se pokaže in uveljavi z zavračanjem in zanikanjem dogme. Vendar je to zavračanje in zanikanje vselej zavezano prav tistemu, na kar se nanaša. Herezija se lahko pojavi in nato živi svoje življenje samo pod dogmatskim obnebjem. Heretik znotraj kakega sistema dogem, na primer znotraj katoliške dogmatike zavrača le eno izmed dogem ali del dogem, druge pa priznava. Še več, iz njih izhaja in se sklicuje nanje. Določeno dogmo spodbija z drugo dogmo, s tisto resnico, ki je zanj najvišja in brezprizivna Resnica. Znotrajkatoliški heterik bo zato zagrizeno nasprotoval papeški nezmotljivosti, ne bo pa protestiral proti sami vlogi papeža. Ne bo zanikal tega, da je rimski škof skala, na kateri temelji vsa krščanska cerkev. To bo zanikal protestant, vendar se bo hkrati oprl že tudi na višjo avtoriteto od rimskega škofa, namreč na samega Kristusa kot edino brezpogojno Resnico. Protestiral bo proti papeškemu prilaščanju razpolagalne pravice nad resnico. V skladu s svojim izhodiščem za herezijo ne bo imel protestantizma (evangelizma), marveč papeški katolicizem. S svojega vidika pa bo imel katolik za heretika seveda protestanta. Protestantizem bo obravnaval kot znotrajkrščansko herezijo.

S herezijo torej ne zapustimo horizonta dogme. Vprašanje herezije je versko vprašanje, natančneje, vprašanje verjetja ali neverjetja. Ne gre za iskanje ali odkrivanje resnice, marveč za pravo-vernost ali krivo-vernost, za pravilno ali nepravilno razumevanje in razlago resnice kot dogme, tj. Resnice. Na izhodišču ni avoriteta resnice, marveč resnica avtoritete. Avtoritete, ki se je razglasila za Resnico, za resnico samo, torej za resnico kot resnico in hkrati za poroštvo te resnice. Vsakršne resnice. Kajti znotraj dogmatike ni razlike med resnico in kriterijem resnice.

To, kaj je pravoverno in kaj spada v krivo vero, na področje herezije, je zato odvisno od tega, kdo ima največ moči pri določanju, kaj je res in kaj ne, kaj je prav in kaj ni prav. Če ta moč ni vseobsežna, če ni vsemogočna, potem pride do delitve

moči, čemur pravijo znotraj cerkve razkol. Tako je prišlo do razkola med »pravoverstvom«, ortodoksnostjo oz. pravoslavljem in katolištvom, nato pa še med katolištvom in protestantstvom. Katera vera je prava oziroma katero krščanstvo je resnično krščanstvo: pravoslavno, katoliško ali protestantsko krščanstvo? Tako samo vprašanje kot odgovor nanj je smiselno le znotraj krščanstva. Tistim, ki se nimamo za vernike, vsaj v dogmatičnem smislu ne, je takšno vprašanje brez smisla.

Razmerje med dogmo in herezijo je intra-dogmatično in inter-dogmatsko razmerje. Zato herezija dogme kot take ne odpravlja. Herezija dogmatizem obnavlja in ga pogosto celo krepi. Velikokrat je, gledano z vidika katolicizma, bolj papeška od papeža.

To ne velja samo za krščanstvo in njegove »herezije«, ampak tudi za drugi veliki dogmatski sistem: za marksizem. Marksizem je sekularizirana religija. Pri tem ne gre le za sekularizacijo krščanstva, ampak tudi za sekularizacijo judovske religije; z vidika judovstva seveda tudi krščanstvo ni nič drugega kot herezija, tj. krivoverstvo. S tega širšega vidika se nam vse monoteistične religije pokažejo kot sestavine določene dogmatike. Marksizem pa se nam bo v svoji temeljni strukturi pokazal kot sekularizirani mono-teizem, katerega prva zapoved se v vseh primerih glasi: Veruj v enega samega Boga! V eno samo Resnico! Tisti, ki ne verjame v Resnico (»Boga«), ni samo krivoverec, ampak tudi bogo-kletnik, nekdo, ki je obsojen na večno pogubljenje. Herezija je krivo-verstvo znotraj vere v enega in istega Boga, v eno in isto Idejo; ne-vero v tega in takega Boga, v to in tako Idejo pa ima pravoverništvo vselej za nekaj proti-verskega. Za teizem je vse, kar ni teistično, že tudi a-teistično. Za komunizem je vse, kar ni komunistično, že tudi anti-komunistično.

Temeljna postavka vsakega dogmatizma je: Kdor ni z nami, je proti nam. Kajti če obstaja zbolj in samo ena Resnica, potem ne more biti nobene druge in drugačne resnice. Druga, drugačna resnica je lahko le Protiresnica. Njen nosilec pa Hudič ali (razredni) Sovražnik. Dogmatizem je zato že po svojem bistvu, ne šele v svojih obrobnihih posledicah, ekskluziven in militanten, izobčevalen in poobčevalen. Najprej v območju duha, potem pa tudi na področju politike.

Katoliški klerikalizem in komunistično sektaštvo (»rdeči klerikalizem«) nista nekaj naključnega, temveč izvirata iz jedra krščanske oziroma marksistične dogmatike. Heretične variante, ki so variante temeljnih dogem, ne vodijo iz tega kompleksa. Iz njega nas vodi le spoznanje in pripoznanje, da ni resnice o resnici. So resnice in je moja resnica, ni pa nikakršne Resnice, ki bi komurkoli dovoljevala, da se povzpne nad druge in njihovo misel. Nad njihovo vest in zavest.

Spor med dogmo in herezijo je spor o sestavinah Resnice, o vsebini absolutne resnice, o obstoju katere znotraj tega spora ni dvoma. Iz brezpogojnega verjetja v absolutno resnico izhaja težnja po absolutnosti in totaliziranju. V pluralizmu resnic vidi zagovornik absolutne resnice zato zgolj relativizem in skepticizem, dva obraza nevarnosti, ki ogroža Resnico.

Vendra pripoznanje resnic ni skepticizem, saj resnica kot resnica s pluralizmom resnic ni zanikana. Zanikana je zgolj resnica o resnici, resnica, ki ima oporo in merilo sama v sebi. Pluralizem resnic tudi relativizma ne pomeni. Predpostavlja pa relacijskost resnic. Ta relacijskost je dvojna. Nanaša se tako na samo resnico (resnica kot ta in ta ne-skritost biva le v razmerju s skritostjo in skrivnostjo) kot na odnos med resnicami (resnice kot človeške resnice, resnice človeka kot smrtnega bitja so vselej končne resnice). V tem je njegova meja, obenem pa tista konstalacija, ki mu podarja duhovno prostost.

Duhovne prostosti ne poznata ne dogma ne herezija. Pa naj gre za katolicizem ali komunizem, za teologijo ali ideologijo. Duhovna prostost je prostost postteološkega in postideološkega mišljenja. Ob tem pa ne gre spregledati razlike med duhovno prostostjo in politično svobodo. Politični pluralizem lahko obstaja kljub obstoju duhovnih monizmov. Pravzaprav v dosedanji demokraciji pomeni prav njihov soobstoj, njihovo koeksistenco znotraj demokratične forme. Moderna, se pravi formalna demokracija temelji na pluralizmu političnih in vsakršnih drugih vsebin, kolikor je vsebine sprejemajo oziroma dopuščajo isto formo. Političnega pluralizma formalne demokracije zato ne ruši dogmatika sama na sebi. Rušiti jo začne šele tedaj, ko svojo težnjo po absolutnosti in totalizaciji skuša politično uveljaviti.

V tem je imanentno in permanentno krizno žarišče formalne, se pravi na načelu večinskosti (relativne ali absolutne, običajne ali kvalificirane) temelječe demokracije. Nobenega problema ni, dokler je na primer prepoved splava prepoved, ki je vsebovana v internem cerkvenem zakoniku, tako da se nanaša samo na člane RKC. Problem se začne, ko kler, sklicujoč se na vero, cerkveno prepoved uspe vnesti v politično stranko ali pa jo laiki iz te stranke, recimo iz krščansko-demokratske stranke, sami sprejmejo kot svoje programsko izhodišče. Tedaj začne religiozna dogma funkcionirati kot politična obveza. A sam ta začetek še ni rušilen. Rušilen postane, če ali ko taka stranka dobi večino, tako da navedeno religiozno dogmo oziroma politično obvezo lahko uveljavi kot parlamentarni zakon, morda celo kot formulacijo veljavno izglasovane ustave. Manjšina se v tem primeru znajde pod neposrednim pravnopolitičnim nasiljem in pod posrednim moralno-etičnim nasiljem, tj. duhovnim pritiskom.

Formalna demokracija torej ne izključuje totalitarizma. Preprečuje sicer običajni totalitarizem, se pravi oblast manjšine nad večino, dopušča in omogoča pa brezpogojno oblast večine nad manjšino, se pravi svojo lastno, demokratično obliko totalitarizma. Ker je komunizem pri nas duhovno mrtev, notranje nevarnosti za ponovno uvedbo običajnega, komunističnega totalitarizma ni več. Tudi za uvedbo običajnega totalitarizma s kakim drugim imenom ni nevarnosti. Je pa vsaj deloma upravičen strah pred demokratičnim totalitarizmom. Ta strah bo upravičen, dokler se srečujemo s posamezniki in celo s skupinami, ki slepo verjamejo v svoj prav, tj. v obstoj Resnice.

Zaradi tega znotrajcerkvena ali znotrajpartijska dilema na ravni odnosa med dogmo in herezijo ni več aktualna, pereče pa utegne postati dogmatizacija načela večinskosti. Zlasti glede na zunajparlamentarno opozicijo, pa tudi glede na siceršnja manjšinska družbena ali duhovna gibanja. Enakopravnost pred zakonom lahko občutimo kot nekaj krivičnega, če je bil zakon sprejet proti naši volji in vesti, zaradi česar nastane razpoka med našim moralnim občutkom in pravnimi obveznostmi. Četudi ni nasprotja med legalnostjo in legitimnostjo, lahko prav legitimno legalnost doživljamo kot krivico.

Nasprotje med dogmo in herezijo stopa tako v ozadje, v ospredje pa se pomika vprašanje postmoderne tolerantnosti. Ta vključuje distanco do lastne resnice in odprtost do resnice drugih. Razen dogme, da ni resnice o resnici, izključuje vsakršno drugo dogmo. Seveda pa dogma, ki izključuje dogmatičnost Resnice, v resnici ni več dogma.